

Незважаючи на проведення експедицій у негніздовий період, відмічено 100 видів птахів, що становить 35 % від загальної кількості видів, відомих для Полтавської обл., і 24 % відомих для України в цілому.

Відмічено 4 види, що занесені до Червоної книги України.

1) Кулик-довгоніг (*Himantopus himantopus*). Спостерігалась одна особина на водосховищі близ с. Березова Рудка.

2) Підорлик великий (*Aquila clanga*). Спостерігалась одна особина на ділянці, запропонованій під розширення заказника «Урочище Пологи», близ с. Олександрівка.

3) Сірий журавель (*Grus grus*). Спостерігалась зграя з 8 журавлів, що годувалися на ділянці, запропонованій під розширення заказника «Урочище Пологи», близ с. Олександрівка. Журавлі щороку спостерігались тут і раніше

4) Сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*). Спостерігалась одна особина на території проєктованого заказника Лесяківський, біля однойменного села, та дві особини на території проєктованого заказника «Гришківка».

Біоценотичні зв'язки планорбін (Mollusca, Pulmonata, Planorbinae) як засіб боротьби з парамфістоматидозом

О. І. Уваєва

Житомирський державний університет ім. І. Франка

У системі заходів по боротьбі з трематодозами жуйних тварин в основному застосовують хімічні (дегельмінтизація, обробка біотопів хімічними речовинами та ін.) і фізичні методи (меліоративні заходи, знищення водної рослинності та ін.). Проте хімічні речовини можуть призводити до загибелі корисної фауни водоймищ, зумовлювати порушення біоценозів, нагромадження шкідливих залишків хімічних сполук у молоці, м'ясі. Тому виникла необхідність у пошуках нових нешкідливих методів боротьби з трематодозами, зокрема з парамфістоматидозом жуйних тварин.

Молюски під родини Planorbinae — звичайні, а нерідко і домінуючі компоненти гідрофауни. Котушкові мають тісні зв'язки з іншими організмами. Вони є облігатними проміжними хазяями трематод родини Paramphistomatidae. Дослідження найбільш поширених форм біоценотичних взаємовідносин катушкових з іншими організмами (синойкія, коменсалізм, взаємовідношення типу «хижак-жертва», «хазяїн–паразит», види рослин, на яких поселяються ці молюски), на нашу думку, допоможе знайти інтегровані методи боротьби з парамфістоматидозом.

Метою роботи було дослідження біоценотичних зв'язків планорбін для зниження парамфістоматидозної інвазії в проміжних хазяях парамфістомід.

У легеневій порожнині або між черепашкою і мантиєю прісноводних катушкових часто трапляються малоцетинкові кільчасті черви *Chaetogaster limnaei* (Baer, 1827). Живляться вони фіто- і зоопланктоном, у тому числі і мірацидіями трематод, які намагаються проникнути у тіло молюска-хазяїна, а також церкаріями, які виходять із заражених молюсків. Нами проведені дослідження по визначенню ролі *Ch. limnaei* у зниженні парамфістоматидозної інвазії в планорбідах. Встановлено, що *Ch. limnaei* обмежує зараженість катушкових парамфістомідами. За наявності у молюсків *Ch. limnaei* вони або взагалі позбавлені парамфістомід, або ж спостерігаються нижчі показники екстенсивності та інтенсивності інвазії.

Отже заселення молюсків малоцетинковим червом *Ch. limnaei* у певній мірі запобігає зараженню їх трематодами, а також сприяє зменшенню ризику зараження цими гельмінтами жуйних тварин.

Особливості морфометричних характеристик риб-вселенців Дніпровського (Запорізького) водосховища

О. Г. Удовик, Р. О. Новіцький

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

У Дніпровському водосховищі в останній час спостерігається інтенсивний процес експансії понто-каспійських видів риб, які швидко пристосовуються до нових умов мешкання. За останні 10 років у складі фауни риб водосховища зареєстровані 3 нових види, що натуралізуються (Новіцький та ін., 2005, 2008).

В основу роботи покладені результати іхтіологічних досліджень експедиції НДІ біології ДНУ на Дніпровське водосховище та його Самарсьу затоку в літній період 2007–2008 років.

Проаналізовано 5 меристичних та 38 пластичних морфологічних ознак таких видів-вселенців: атерина чорноморська *Atherina boyeri pontica*, чабачка амурського *Pseudorasbora parva*, бичків: кругляка *Neogobius melanostomus*, гонця *Neogobius gymnotrachelus*, мартовика *Mesogobius batrachocephalus*, головача *Neogobius kessleri* та бичка Браунера *Benthophiloides brauneri*. Всього проаналізовано 120 екземплярів риб.

Проведений морфологічний аналіз риб-вселенців Дніпровського водосховища показав, що всі досліджені риби мали значні відмінності у морфометрії. У різних видів значно варіювало 17 пластичних ознак та дві меристичні.

Найбільша мінливість спостерігалась для антедорсальної та антеанальної відстані, довжини рила та діаметра ока (70 % у всіх риб). Найбільша індивідуальна мінливість спостерігалась у чабачка амурського (із 22 досліджених ознак мінливості піддані 17 ознак).

Визначався коефіцієнт розходження CD (Майр и др., 1971), який використовують при таксономічному порівнянні різних популяцій: $CD = M_b - M_a / (SD_a + SD_b)$, де a — перша популяція, b — друга популяція; SD — середні квадратичні відхилення; M — середні.

За нашими даними, у Дніпровському водосховищі достовірно утворилися стійкі локальні популяції всіх видів-вселенців. Причому морфологічна мінливість атерини чорноморської, чабачка амурського, бичка Браунера, бичка-гонця настільки значна, що можна говорити про відміни у морфотипах риб Дніпровського водосховища із особинами із вихідних місць ареалу на рівні підвидів (коефіцієнт CD за окремими ознаками досягає 2,88 і більше).

В нових умовах у чабачка зменшується довжина тіла, найбільша та найменша висоти тіла, антедорсальна, постдорсальна, вентроанальна, антеанальна відстані, діаметр ока.

Середнє значення кількості променів грудного плавця бичка кругляка Дніпровського водосховища більше, ніж в Азовському морі (CD=2,00, загальне неперекривання ознак становить 98 %). Дослідження бичка-кругляка, гонця та бичка Браунера виявили великі показники коефіцієнта відмінності найбільшої і найменшої висоти тіла, антеанальної, антепектральної відстаней, висоти першого спинного плавця, довжина рила та грудного плавця.